

Vijftig jaar strijd Een feministische agenda voor de toekomst

Op 11 november zet Furia voor de 50ste keer haar schouders onder de nationale Vrouwendag. Telkens weer is dat evenement een uitnodiging om de samenleving vanuit feministisch perspectief onder de loep te nemen. Tijdens deze feesteditie bekijken we waar we staan met de feministische agenda die we sinds de jaren 1970 mee voeden. We verkennen strategieën en allianties die ons kunnen inspireren om een solidaire feminisme uit te dragen dat zich inzet voor alle vrouwen.

Terugblik

De Vrouwendag van 11/11/1972 maakte grote indruk op al wie erbij was. Door de onverwacht massale opkomst (bijna tienduizend deelneemsters) en door de memorabele sfeer: strijdbaar, verontwaardigd, uitgelaten en energiek. De nieuwe lichting feministische groepen die her en der actief waren in België, bewezen die dag dat hun acties en eisen vertolkten wat leefde bij grote groepen vrouwen.

De ongelijkheden en problemen waarop vrouwen botsten, waren onmiskenbaar talrijk begin jaren 1970. Er was geen vrije verkoop van contraceptie (zelfs informatie verstreken over anticonceptie was nauwelijks mogelijk) en abortus was illegaal. Heel wat onderwijsrichtingen stonden alleen open voor jongens of alleen voor meisjes. De arbeidsmarkt viel uiteen in mannen- en vrouwenberoepen en mannen- en vrouwentaken; ongelijk loon voor gelijk werk was de regel. Ook al waren de hoogdagen van het kostwinnersmodel voorbij – vrouwen waren langer opgeleid en werkten weer meer buitenshuis –, toch leefde het ideaal van de vrouw aan de haard nog sterk. Gehuwde vrouwen konden niet zelfstandig een bankrekening openen en waren in het beheer van de huwelijksgoederen ondergeschikt aan hun man. Van de parlementsleden was een schamele 3,3% vrouw. Geweld op vrouwen was onbespreekbaar en verkrachting binnen het huwelijk geen misdrijf.

Veel van deze problemen stonden al lang op de radar van de vrouwenbeweging, maar de aandacht van media en beleid was beperkt. Een indicatie van het groeiende ongenoegen was de indrukwekkende staking voor gelijk loon van de arbeiders van wapenfabriek FN in Herstal in 1966. Enkele jaren later kreeg het feminisme een nieuwe impuls, in het kielzog van contestatiebewegingen van de jaren 1960. Met ludieke acties en scherpe

analyses plaatsten jonge feministische groepen de achtergestelde positie van vrouwen in de samenleving vooraan in het nieuws.

Hun agenda was bijzonder ambitieus. Ze focusten niet alleen op het wegwerken van specifieke discriminaties en ongelijkheden, maar wilden de samenleving fundamenteel veranderen. Ze bogten zich over de 'sociale rolverdeling' tussen mannen en vrouwen en de kracht van stereotypen, ze wilden een vrije beleving van seksualiteit, andere gezins- en relatievormen, een andere invulling van moederschap, gelijke onderwijskansen, een herwaardering van onbetaald werk ... Hun ideeën voor een nieuwe wereld waren radicaal maar niet dogmatisch: ze verkenden de mogelijkheden van een samenleving die zou bouwen op gelijkheid, solidariteit en vrijheid. Ze wilden een wereld zonder mannelijke dominantie, seksisme, sociale ongelijkheid of racisme, en met een economisch systeem waarin duurzaamheid en respect voor reproductieve arbeid centraal zouden staan.

Weerstand

Vergelijken we de Belgische samenleving van een halve eeuw geleden met die van nu, dan is er onder druk van de brede vrouwenbeweging onmiskenbaar veel ten goede veranderd. Toch zijn we nog mijlenver verwijderd van de wereld die toen door een aantal feministische groepen werd gedroomd. Niet alleen de meer radicale ideeën wachten op uitvoering. Zelfs veel 'basiswetties' blijven prangend. Zo is geweld op vrouwen intussen wel erkend als maatschappelijk probleem, maar blijft het alomtegenwoordig. De meeste wettelijke ongelijkheden zijn weggewerkt, maar dat garandeert geenszins een effectieve gelijkheid. Seksisme, racisme en sociale ongelijkheid zijn nog steeds structureel. De segregaties in het onderwijs en op de arbeidsmarkt blijven groot. Het decennialange pleidooi, onder meer van Furia, om de (economische) waarde van onbetaalde zorgarbeid te erkennen viel in dovemansoren.

De feministische agenda heeft erg geleden onder het neoliberalisme, dat omstreeks 1980 aan een sterke opmars begon. Niet alleen staat het neoliberale streven naar snelle economische groei en persoonlijk gewin haaks op feministische basiswaarden als gelijkheid, vrijheid, solidariteit en duurzaamheid. Het neoliberale hyperindividualisme beïnvloedde ook emancipatie-opvattingen en het beleid rond gelijkheid van vrouwen en mannen. Er was steeds minder plaats voor de structurele basis van sociale ongelijkheid. Analyses van hoe dominante structuren (seksisme, racisme, homofobie, klassenongelijkheid ...) de maatschappelijke positie van mensen bepalen, hadden afgedaan. Armoede werd de 'schuld' en 'verantwoordelijkheid' van wie in armoede leeft. Wie te lijden heeft onder seksisme, racisme of andere discriminaties moet maar weerbaarder zijn.

“Wie wil zich inzetten voor een strijd die zogezegd gestreden is?”

Het neoliberalisme reduceert vrouwenemancipatie niet enkel tot een individueel proces, maar verkondigt ook dat die emancipatie alleen mogelijk is in de superieur geachte westers-vrijzinnige context. Het promoot een wit, seculier, westers feminisme dat zich opwerpt als de behoeder van dat enige 'ware' emancipatietraject. Dat model wordt vervolgens wereldwijd 'in de markt' gezet als "hét feminisme". Emancipatiebewegingen die volgens een ander model lopen worden weggezet als niet-feministisch. Wie de meerstemmigheid in het feminisme verdedigt, heet naïef te zijn.

We beschadigen onszelf en de beweging indien we toelaten dat het feminisme zo wordt misbruikt. Dat westerse, witte vrouwen 'vrij' zouden zijn is een leugen die feministische eisen ondergraaft. Wie wil zich inzetten voor een strijd die zogezegd gestreden is? Wat zijn vrouwen met de boodschap dat ze alle kansen hebben om hun emancipatietraject vorm te geven, als uit alle cijfers blijkt dat ze nog steeds op structurele ongelijkheden botsen?

Een tweede bedreiging komt uit radicaal-rechtse hoek. Deels zien we daar eenzelfde toeëigening van het feminisme als binnen het neoliberalisme. De gelijkheid van vrouw en man was er eerder geen bekommernis en wordt nu plots de sokkel van de westerse beschaving. Vrouwenonderdrukking en mannelijke agressie zijn zogezegd een zaak van 'de ander', met een niet-westerse, in het bijzonder islamitische culturele achtergrond. Zo dient 'feminisme' om racisme te legitimeren. Feministen die het hiermee niet eens zijn, worden beschuldigd van verraad aan hun eigen zaak. Maar net zo goed is er sprake van regelrechte aanvallen op vrouwenrechten en feministische kennis door rechts en extreemrechts. Voorlopig zien we dat vooral in andere landen gebeuren. Denk aan het afschaffen van genderstudies in Hongarije, of aan de beperkingen van het recht op abortus in Polen. Het antifeminisme gaat er vaak gepaard met zware discriminaties ten opzichte van LGBTQ+ en/of mensen met een migratieachtergrond. Essentialistische en binaire visies op 'natuurlijke' sekse dijkten echter ook in heel andere hoeken op,

van Alt-right tot sommige ecologische en spirituele stromingen. Ook in eigen land zie je die backlash, bijvoorbeeld in de schaamteloze mix van racisme en seksisme bij Schild en Vrienden. En ook hier zijn er stemmen die genderstudies in vraag stellen.

Willen we het feministisch perspectief op een betere wereld levend houden, dan moeten we ons bewust zijn van de context waarin we werken en van de pogingen om het feminisme te instrumentalisieren voor een neoliberale en racistische agenda. We moeten onze ideeën en eisen blijven aftoetsen aan waarden als gelijkheid, solidariteit en keuzevrijheid. We moeten vasthouden aan één van de grote sterktes van de feministische beweging, namelijk dat zoveel groepen voor een parcours kiezen dat plaats biedt aan meerstemmigheid en culturele diversiteit op wereldschaal. Een parcours waarin de aandacht voor verschil geen conflicten en afscheuringen voedt, maar de feministische kennisopbouw en acties net versterkt. En we moeten allianties zoeken met andere bewegingen die onze bekommernissen delen. Naarmate meer en meer duidelijk wordt hoe schadelijk het neoliberale systeem is voor mens en planeet, klinkt de roep naar een gelijke, zorgzame en duurzame samenleving immers weer luider. Feministische ideeën zijn onmisbaar om zo'n project vorm te geven.

Feministische inbreng in een wervend samenlevingsproject

Dat feministisch denkwerk steeds nieuwe generaties aanspreekt en dat het Vrouwen Overleg Komitee/Furia zelf al bijna vijftig jaar een rol mag spelen in het doorgeven ervan verheugt ons. We zien doorheen die halve eeuw een aantal principes en methodes terugkomen die ons ook vandaag kunnen inspireren.

Het persoonlijke is politiek, klonk het in feministische bijeenkomsten in de seventies. Wanneer we met velen in onze individuele levens op dezelfde kwestes botsen, dan wijst dat op een onderliggend, maatschappelijk probleem. Op iets dat we alleen kunnen veranderen als we het op het niveau van de samenleving aanpakken. Vandaag wint die interesse in een collectieve visie weer terrein. De feministische methodiek om individuele ervaringen samen te leggen, te analyseren en naar het maatschappelijke niveau te tillen, heeft daarin zeker een plaats. Ze werkt verbindend en laat toe om scherpe analyses te maken die steeds wortelen in de concrete levens van heel diverse mensen.

Die voortdurende terugkoppeling behoedt het feminisme voor verstarung. De feministische ideeën voor een betere samenleving zijn nooit in een strakke blauwdruk gegoten maar **steeds in evolutie**. De beweging heeft

de voorbije vijftig jaar voortdurend aan haar denk kader geschaafd en het verfind en bijgestuurd. Het putte daarbij zowel uit ideeën vanuit de basis als uit onderzoek in feminist & gender studies binnen de academische wereld. Het heeft hard gepleit voor een specifiek emancipatiebeleid en heeft die instanties vervolgens steelselmatig aangesproken met zijn eisen.

Solidariteit en luisterbereidheid zijn cruciale begrippen in het feminisme. Sisterhood is powerfull, zolang dat zusterschap meerstemmig is. Binnen de feministische beweging bij ons hebben bijvoorbeeld lesbische vrouwen, vrouwen van kleur en transvrouwen hard moeten knokken om ruimte te krijgen voor hun perspectieven – en dat blijkt nog steeds nodig. De beweging leerde zo dat ongelijkheden (seks, kleur, klasse, geartheid, gezondheid ...) op een complexe manier op elkaar inhaken en elkaar versterken. Ook Furia maakte daarin een leerproces door. Lesbische vrouwen hebben bijvoorbeeld meermaals geprotesteerd tegen hun onzichtbaarheid op vrouwendagen. Die acties waren nodig om Furia gevoelig te maken voor hun specifieke strijd. Een betere wereld zullen we steeds opnieuw en samen moeten verbeelden. En daarbij moeten we oog hebben voor de deels onzichtbare normen die leiden tot ongelijkheid tussen vrouwen. Die oefening is wezenlijk onderdeel van het feminisme dat Furia voorstaat en ze onderbouwt in het debat over de hoofddoel ons pleidooi voor keuzevrijheid.

Dat is waar intersectioneel feminisme voor staat: het beseft dat witte en zwarte vrouwen, lesbische of heterovrouwen, cis- en transvrouwen, vrouwen met of zonder beperking, uit de economische elite of uit de arbeidersklasse, met een verschillende levensbeschouwelijke overtuiging ... niet dezelfde onderdrukking ervaren en dus niet identiek dezelfde strijd voeren, maar wel solidarair kunnen zijn. Audre Lorde verwoordde dat prachtig met de oproep om elkaar te ontmoeten op de raaklijnen van elkaars strijd.

Dat houdt meteen ook in dat ons feminisme nooit een feminisme voor de elite of de happy few kan zijn. De emancipatie van de ene vrouw mag nooit ten koste gaan van de andere, en de situatie van de vrouwen met de zwakste maatschappelijke positie moet ons grootste aandachtspunt zijn.

Kritlijnen voor de toekomst

We staan een **feminisme voor dat werkt voor alle vrouwen** en hantieren daarbij een intersectioneel perspectief. Als zeg maar de combinatie van arbeid en gezin enkel haalbaar is voor vrouwen uit de middenklasse op de rug van slecht betaalde andere vrouwen, dan zijn we er nog niet. Als vrouwen met een hoofddoel geen volwaardige plaats in de samenleving krijgen, dan verzetten we ons.

We willen het debat over **zorg voor mens, milieu en klimaat** bovenaan de agenda. Betaalde en onbetaalde zorgarbeid zijn de onzichtbare en niet erkende basis waarop zich het 'echte', zogenaamd productieve en winstgevende werk ent. Beide vormen van zorgarbeid worden vooral door vrouwen, in steeds grotere mate door vrouwen van kleur, uitgewoerd en genieten weinig erkenning. Net zoals zorgarbeid wordt verwaarloosd ten opzichte van 'productieve' arbeid, moet de zorg voor het milieu en onze planeet het aflaggen tegen het dogma van economische groei en snelle winst. We moeten onze aandacht voor zorg verder verbreden naar klimaat en milieu en kunnen daarbij inspiratie putten uit het ecofeminisme.

Furia zet in op **solidariteit** en verdedigt mee de bekommernissen van andere mensenrechtenbewegingen. Vandaag gaat dat met name over de brede antiracisembeweging, met organisaties als BOEHI en Black Lives Matters. Die solidariteit houdt in dat we alert zijn voor onze eigen vooroordelen. Er is niets mis met 'woke': het is net erg waardevol om te beseffen dat we allemaal stereotypen meedragen en beseffen wanneer we ons door vooroordelen laten leiden. Dat is geen kwestie van (zelf)kastijding, maar van willen leren. Als organisatie voor sociaalcultureel volwassenenwerk wil Furia hierin een rol spelen door een werking uit te bouwen rond stereotypen. Ook het perspectief van mannen (m/x) heeft daarin een plaats.

De feministische beweging moet **bondgenoot** zijn van bewegingen voor sociale gelijkheid, evenwaardige Noord-/Zuid-relaties, ecologische duurzaamheid en klimaat ... met wie ze bepaalde eisen deelt. Voor zo'n bondgenootschap is geen absolute overeenstemming nodig, zolang het gesprek over analyses en doelstellingen kan blijven lopen. Dat gesprek moet een echte dialoog zijn, want gendertema's onder de aandacht brengen van het beleid is geen zaak van vrouwen alleen. Bij het organiseren van de Vrouwendag en andere evenementen zal Furia extra aandacht hebben voor de dialoog met organisaties buiten de vrouwenbeweging. En het zal blijven duidelijk maken dat veel feministische eisen ook mannen ten goede komen, en zij dus ook bondgenoten kunnen zijn bij het verwezenlijken van de feministische agenda.

We moeten plaatsen blijven creëren waar we **samenkomen** op basis van gedeelde discriminaties, bekommernissen en ervaringen. Onder vrouwen (v/x), onder LGBTQI, onder personen met migratieroots, mensen met een beperking enzovoort. Die plaatsen staan onder druk momenteel. Er is kritiek op aparte zwemurftjes voor vrouwen en onbegrip wanneer vrouwen v/x een aparte betoging opzetten. Overheden typeren zelforganisaties als 'identitair' en dreigen subsidies in te trekken. Als feministen kennen we de waarde van dit soort plaatsen, ze lopen als een rode draad door de geschiedenis van onze beweging en we zullen ze onvoorwaardelijk verdedigen voor elke groep die ze nodig heeft.